ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1890 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն ղիրքով և նոյն պրօգրամայով։ Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կենտրոնական գրադարան-ընթերցարան. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Հումբերտօ Թագաւորի գահական ճառը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակներ Թիւրքաց Հայաստանից.

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Անկարելի է չը համակրել Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական ընկերութեան խորհրդի գիտաւորութեանը՝ հիմնել Թիֆլիսում կենտրօնական Հայոց գրադարան-ընթերցարանը։ Միակ Հայոց գրադարան, որը գոյութիւն ունի Կովկասում,—դա Էջմիածնի վանքի գրադարանն է. բայց այդ գրադարան շատ հեռու է մտաւոր կեանքով ապրող այն բոլոր շրջաններից, որոնք կուզենային ծանօթանալ մեր երկրի պատմութեան, հնագիտութեան, ազգագրութեան և լեզուագիտութեան հետ, որոնց մէջ գտնվում են պարապող, աշխատող, այս կամ այն ուսումնական աշխատանքը մշակել ցանկացող, վերջապէս իրանց ընթացիկ աշխատութիւնների համար անհրաժեշտ տեղեկութիւններ քաղել ցանկացող անձինք։ Անուրանալի է, որ այս րօպէիս մեր մտաւոր կեանքը, մեր ինտելիգենցիան, մեր մտաւոր ամենալաւ ույժերը կենտրօնանում են Թիֆլիսում։ Անուրանալի է, նմանապէս, որ եթէ կան օտարազգիներ, որոնք հետաքրքրվում են մեր երկրի թէ անցեալով, թէ նրա ներկայ վիճակով և որոնք կուզենային ուսումնասիրել երկիրը՝ պատմական, լեզուագիտական, հնագիտական և այլ տեսակէտներից,—այդ տեսակների համար էլ Թիֆլիսը միշտ աւելի մատչելի է, քան թէ մեր երկրի որ և է ուրիշ քաղաք։

Հայոց անցեալը սերտ կերպով կապված է յունաց, պարսից, ասորոց մտաւոր կեանքի հետ,—ցանկալի է, ուրեմն, որ կենտրօնական Հայոց գրադարանում գտնվեն և այն բոլոր ազգերի նշանաւոր գրուածները՝ գրքեր ու ձեռագիրներ, որոնք դարերից ի վեր ամենասերտ յարաբերութիւններ են ունեցել Հայերի հետ։ Հայերի ներկայ վիճակն էլ կապված է այն բոլոր ազգերի հետ, որոնցով մենք շրջապատված ենք,—ցանկալի է, ուրեմն, գրադարանում ունենալ այն բոլոր նշանաւոր գրուածները, թէ հայերէն և թէ օտար լեզուներով, որոնք վերաբերում են կովկասագիտութեան և մեր երկրին հարևան երկիրների ուսումնասիրութեան։

Եւրօպայում կայ միայն մի հատ Հայոց գրադարան, այն է Վէնէցիայի Մխիթարեանների վանքի 2000 օրինակ գրքերից և ձեռագիրներից բաղկացած գրադարանը։ Ասիայում գոյութիւն ունի միայն Էջմիածնի Հայոց գրադարանը, որ համ հեռու է մտաւոր շրջանների կենտրօնից, համ էլ, ինչպէս շատերը վկայում են, շատ պակասաւոր է և վերին աստիճանի անկարգ դրութեան մէջ է։

Թիֆլիսում կայ կառավարչական հրապարակական գրադարան,—բայց սա եթէ հարուստ էլ է ամեն տեսակ գրքերով և նմանապէս կովկասագիտութեան վերաբերեալ օտարազգի գրուածներով, սակայն շատ աղքատ է Հայոց գրքերով և կատարեալապէս զուրկ է որ և է ձեռագիրներից։

Մի կենտրօնական տեղում, ինչպէս Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնն է, հաւաքել տարիների ընթացքում թէ Հայոց անցեալին, թէ մեր ազգի ներկայ վիճակին վերաբերեալ հայերէն և օտար լեզուներով ձեռագիրներ ու տպված գրքեր, և թէ վերջապէս կովկասագիտութեան վերաբերեալ ամեն լեզուներով հրատարակված գրքեր,—վերին աստիճանի գեղեցիկ և օգտաւէտ միտք է մեր Բարեգործական ընկերութեան խորհրդի կողմից։ Դրանով այդ ընկերութիւնը համ մատչելի կը դարձնի թէ հայ և թէ օտարազգի ուսումնասէրներին տպված և ձեռագիր նիւթերի մի ահագին հաւաքածու, համ էլ կը բարձրացնէ իր անունն ու նշանակութիւնը հասարակութեան աչքում, քանի որ դա առաջին նշանաւոր և աչքի ընկնող գործը կը լինի, որ կատարած կը լինի ընկերութիւնը։

Վերջին ժամանակները այդ ընկերութեան անունը բաւական ընկած էր մեր հասարակութեան աչքում, և հասարակութիւնը իրաւունք էլ ունէր գանգատվել ընկերութեան անգործութեան մասին։ Գրադարանի հիմնելով ընկերութեան անունը նորից կը բարձրանայ հասարակական կարծիքի առաջ և ընկերութեան՝ հետզհետէ նուազող անդամների թիւը կրկին կաւելանայ։

Մի հարուստ Հայոց կենտրօնական-գրադարան Թիֆլիսում,—անհրաժեշտ մի հաստատութիւն է։ Անհատը, լինի նա ուսուցիչ, հեղինակ, խմբագիր, երկրի պատմութիւնը, հնագիտութիւնը, լեզուագիտութիւնը, կամ ժամանակակից ազգագրութիւնն ուսումնասիրող մի անձ՝ նիւթական միջոց չունի սարքել իր տանը մի հարուստ գրադարան և շատ անգամ անելանելի դրութեան մէջ է գտնվում, երբ ցանկանում է դիմել գրական աղբիւրներին, իր գրաւոր աշխատութեան համար տեղեկութիւն ձեռք բերելու համար։ Գրադարանը մատչելի կը դարձնի մեզ ամենքիս՝ գրական հարուստ աղբիւրների մի ժողովածու մեր ընթացիկ պարապմունքների համար։

Յոյս ունենք որ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը համակրութեամբ կը վերաբերվի ընկերութեան խորհրդի օգտաւէտ առաջարկութեանը։

Թէ ինչպէս կը կազմակերպվի գրադարանը և նրա վարչութիւնը,—այդ ուրիշ խնդիր է, որի մասին մենք առիթ կունենանք խօսելու, երբ հարցը կառաջարկվի ընկերութեան ընդհանուր ժողովի քննութեան։

Գ. Ա.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

XIV

188... դեկտեմբերի 25, Վան

Բարեկամ.

Հարսանիքների եղանակն է. շատ անգամ կարողացայ ներկայ գտնվել վանեցիների այդ խնջոյքներին. հրաւիրվեցի աղքատի, հրաւիրվեցի նաև հարուստի տան։ Այս նամակս նուիրում եմ այդ խնջոյքների և ժողովրդի միւս զբօսանքների ու սովորութիւնների նկարագրութեան, որովհետև ժողովուրդը ուսումնասիրելու համար, պէտք է տեսնել նրան իր զբօսանքների, իր խնջոյքների մէջ ևս։

Արդէն ժողովուրդը Վանի մէջ շատ վարժված չէ երգրումցիների նման գնալ մտնելու սրճարանների մէջ, խեղդվելու ծուխով և ապուշի պէս միայն բիլեարդը դիտելով զուարճանալու։ Էրզրումի մէջ վխտում են ամեն տեսակ սրճատներ, գինետներ և ցած տեղեր։ իսկ Վանի իւրաքանչիւր փողոցը, իւրաքանչիւր մի թիզ տեղը ինքն ըստ ինքեան զբօսավայր է, ո՛չ ջուրն է պակաս, ո՛չ զով քամին և ոչ էլ հովանաւորող ծառերը ու նրանց վրա ճլվլող բազմատեսակ երգող թռչունները։ Ուստի և Վանի մէջ մատով կարելի է համարել սրճատները. 5—6 հատ քաղաքի մէջ (բերդի տակը) կայ տաճիկների և խաղամոլ ու սրճի «Թ ի ր ի է ք ի» (մոլի) ծերերի համար, իսկ վեց հատ էլ Այգեստանում, որոնցից նշանաւորն է Մեծ քէնդրչի աղբիւրի վրա եղող սրճատունը, ուր տեսել եմ լրագիր կարդացող վարդապետներ և քահանաներ իսկ, որոնք իրանց այդ ընթացքի պատճառով կտրել են իրանց պատիւը ի չնորհս միւս փարիսեցիների, որոնք տնէ տուն են մանգալիս արքենալու համար։

Այդ բոլոր սրճատների մէջ մտնելով, միայն կարող էք տեսնել խաղամոլների, որոնցից շատերը—աղաներ նստած «Թ ա վ լ ո ւ ի» (նէրթախտա) մօտ ընկերացել են Պօլսից դարձած այն հրէշներին, որոնք մի լաւ կոնծելուց յետոյ՝ եկել և մինչև երեկոյ այդտեղ ընկած՝ փողով թուղթ են խաղում։ իսկ ժողովրդի մեծ մասը կիրակի օրերը այսպէս է զբօսնում.

Երիտասարդներից մի մասը գնում է Յայնկոյսներ եկեղեցու մօտ գտնվող բլրակների և դաշտավայրերի վրա «աթըրմա» կամ «չէմբէր» խաղալու, միւս մասը Արարքի տօնավաճառում մինչև կէս օր գեղերելուց յետոյ, գնում է իրանց պարտիզներում կամ մի կանաչ տեղ նստելու և երգելու. իսկ երրորդ մասը ժողովվելով գնում են կամ Ս. Գրիգորի, կամ Կարմրուորի և կամ Վարագի վանքը, ուր նրանք զուռնայի և նաղարայի ընկերակցութեամբ մինչև երեկոյ մի լաւ քէֆ են անում։

Հասակաւորները առհասարակ միշտ եկեղեցուց յետոյ գնում են տօնավաճառ, որովհետև կիրակի օրերը Արարք կոչվող եկեղեցու առջևի մեծ հրապարակում տեղի է ունենում տօնավաճառ, ուր գիւղացիները բերում ժողովում են իրանց բերքը և ուր քաղաքացին գտնում է իր ձմեռվայ պաշարի վերաբերեալ ամեն ինչ։

Եկեղեցու պատարագից, տօնավաճառից (որը մինչև կէսօր է տեւում) և ճաշից յետոյ, հասակաւորները կամ թափառում են հովասուն փողոցներում և կամ հէնց իրանց դռների առջև նստած խմբով, մէջքը ծառերին տուած, խաղալով վազող առուակի վճիտ ջրերի հետ՝ խօսակցում են և ծխում։

Ո՛չ մի վանեցի՝ թէ՛ կին, թէ՛ երիտասարդ, թէ՛ ծեր և թէ՛ մանուկ, չէ զրկվում կիրակնօրեայ պատարագից. քաղաքի 9 եկեղեցին կիրակի օրերը այնպէս լցվում են, որ կանգնելու տեղ չէ մնում. աղօթում են ջերմեռանդութեամբ, լսում են երգեցողութիւնը և երբ ժամերգութիւնը աւարտում է, առ հասարակ գնում են ճաշելու, որովհետև վանեցիք առաւօտեան են ճաշում միշտ և դրա պատճառը այն է, որ շատերը սովոր են առաւօտեան դէպի քաղաք—շուկաներն իջնել... Վանեցին առանց թաց և տաք կերակուրի համարեա գոհ չէ լինում. եթէ եղաւ նոյն իսկ շատ խեղճ, նա ցորենը կը խաշէ ջրի մէջ և ջուրը կը խմէ ամենայն փոհութեամբ։ Այդ կերակուրը ծանօթ է բոլոր Թիւրքահայոց «վըռօչ» անունով։

Իսկ կանայք, երբ կիրակի է լինում, լուսամուտներից գլուխները դուրս հանած փողոց նայելով են զուարճանում, կամ տանիքների վրա այս-այն կողմ նայելով և դրացուհու հետ խօսելով են անցկացնում, կամ իրանց պարտէզի մէջ առանց պարապ անցկացնելու ժամանակը, ծառերի չոր ճիւղերն են կտրատում, տերևներն են ժողովում և կամ դարնան ժամանակ «քաղհանք» են անում ածուների մէջ պլպլած։

Կիրակի օրը ո՛չ մի հայ խանութ չէ բացանում, ո՛չ մի կին չէ գործում, ոչ մի արհեստաւոր գործիքը ձեռք չէ առնում. ամենքը զբաղված են զուարճութեամբ։

Գինետուն միայն մի հատ կայ Վանում, այն էլ ծածուկ խմող Թուրքերի համար. իւրաքանչիւր հայ ունի գինի և օղի և չէ խնայում կիրակի օրերը առատօրէն գործածելու թէ՛ տան մէջ, թէ՛ ուխտատեղիներում, թէ՛ շատ անգամ կտուրի վրա կամ իր պարտէզի մէջ մի քանի ընկերներով նստած. երգում է, պարում իր ժողովրդական պարերը, որոնց տեսակները գուցէ մի ուրիշ նամակով կը գրեմ։

Իսկ երբ գալիս է երկուշաբթի, տներում միայն կանայք և շատ փոքրիկ մանուկներն են մնում. ամենքը գլուխները կախած, ծանր-ծանր դէպի քաղաք և այլն են գնում, այլ ևս չեն յիշում երէկվայ արածները և ամեն ոք իր շահի վրա է խօսում։

Վերը խօսք ընկաւ ուտելիքի վրա. աւելորդ չեմ համարում այստեղ ասել քեզ, որ վանեցին չայ խմել չը գիտէ, ամենահարուստները նոյն իսկ, որոնք նոր սկսել են գործածել, միայն կիրակի օրերն են խմում և այն էլ հաւաքվելով ու մի առանձին շուք տալով թէյ խմելուն. իսկ աղքատները և ո՛չ իսկ սուրճի համն են տեսել. Նրանց չայը առաւօտեան տաք «թ ա ն ն» [1] է կամ վ ռ օ չ ը [2], կէսօրին «գ է օ ր է օ մ ա ղ ը» (թան) իսկ երեկոյեան կամ կաթը և կամ նորէն «թանը». վանեցին միս իսկ շատ սակաւ է ուտում,—կիրակի օրերը աւելի. ուտում է իւղեղէն և բանջարեղէն. տառեխը և պանիրը նրա ամեն սեղանի նախաբանն է, գինին միշտ կայ «պ օ ղ ի կ ո վ» [3] «կ ո ւ ռ ի կ ը» [4] մօտը դրած, մաքուր թխած «լաւաշ» հացը սեղանի տեղ ծառայող փոքրիկ աթոռի վրա դրած մեծ պղնձեայ ափսէի մէջ և «Ջըլբ ո ւ ր ը» [5] կամ «թանը» մի մեծ ամանով ափսէի մէջտեղը դրած՝ որից միայն ուտում են բա-

[1] Թանից շինած կերակուր. [2] ցորենի խաշած ջուրը. [3] հողէ գինու աման. [4] հողէ փոքրիկ թաս. [5] ձուից, եղից և բանջարեղէնով և բրինձով շինված մի կերակուր։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կարինի առաջնորդ է ընտրված Գէորգ վարդապետ Իւթիւճեան, որը մինչև այժմ Կ. Պօլսում վարում էր պատրիարքական փոխանորդի պաշտօնը:

—

Կ. Պօլսից գրում են, որ Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան յետ է վերցրել իր հրաժարականը Եգիպտոսի առաջնորդութիւնից, ի նկատի ունենալով, որ խառն ժողովը վերջնականապէս մերժել է այդ հրաժարականը:

—

Մեզ հաղորդում են, որ մինչև երկու շաբաթ Թիֆլիսում բացվելու է մի էժանագին մանկական և ժողովրդական հայերէն գրադարան:

—

Նոյեմբերի 23-ին օպերային թատրօնում ներկայացվեց «Աիդա» օպերան՝ երգչուհի Լատերնեռի բենեֆիսին: Ներկայացումը բաւական աջող անցաւ և թատրօնում խմբված մեծ հասարակութիւնը վարձատրեց տ. Լատերներին բուռն ծափահարութիւններով և մի քանի թանգագին ընծաներով:

—

Լսում ենք, որ Թիֆլիսի օպերային խումբը Բագու պէտք է գնայ՝ այնտեղ ներկայացումներ տալու համար: Հաւանականաբար խումբը Բագու կուղևորվի դեկտեմբերի 3-ին: Օպերային խմբի ժամանակաւոր Բագու տեղափոխվելը անկասկած կարող է մեծ մրցում անել այնտեղ հայոց և ռուսաց դրամատիկական խմբի ներկայացումներին և վնասել նրանց:

—

Պետերբուրգում մշակվում է մի նախագիծ 1890 թւի աշնանը համառուսական կաթնատնտեսական և մսագործութեան ցուցահանդէս կազմելու համար:

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Նոյեմբերի 11-ին տեղիս հայոց ուսումնարանի վերևի յարկում հրդեհ յայտնվեց: Հրդեհը առաջացնել էր թիթեղեայ վառարանից, որ շատ մօտ դրուած լինելով բարակ միջնորմին՝ այրվել էր: Բարեբաղդաբար շատ շուտ վտանգին առաջն առնվեց: Ուսուցչական խումբը կարողացաւ առանց որ և է վնասի արձակել աշակերտներին: Նոյն խմբի եռանդուն ջանքերի և ժողովրդի օգնութեամբ հրդեհը բոլորն հանգցվեց: Վնասը չնչին է: Այստեղ ցուրտը հասնում է 15 աստիճանի»:

—

Գ. Կարա-Մուրզա խնդրում է մեզ տպել հետեւեալ յայտարարութիւնը. «Խոնարհաբար խնդրում եմ Բագուի հայ տիկիններին և օրիորդներին, որոնք կը ցանկանային ուսանել հայկական երգերի երգեցողութիւնը՝ շնորհ բերել ներկայ նոյեմբերի 27-ին, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 7-ին, Բագուի հայոց Մարդասիրական ընկերութեան դահլիճը, առաջին անգամ հաւաքվելու, ձայները փորձելու, կազմակերպելու, ծրագիր կազմելու և երկուձայն երգերը որոշելու համար»:

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Զինուորագրութեան վիճակահանութիւնը հոկտեմբերի 15-ից սկսվել է մեր գաւառում: Ամբողջ գաւառից հրաւիրված են վիճակ հանելու 1886 հոգի և դրանցից զինուոր դառնալու են 150 հոգի»:

—

Ինչպէս մեզ գրում են, եղանակները Ալէքսանդրօպօլում քանի մի օր առաջ բաւական խիստ էին դարձել և մինչև անգամ ձիւն էլ եկաւ: Բայց այս վերջին օրերս օդը կրկին մեղմացաւ:

—

ԹԷԼԱՒԻՑ մեզ գրում են. «Շատ մեծ ցաւ է պատճառել ժողովրդին Արիստակէս եպիսկոպոսի Թիֆլիսից հեռանալու լուրը: Ցաճախ լսվում է շատերի բերանից թէ դա մի հազուագիւտ մարդ էր, որի մասին, դեռ պաշտօնի մէջ եղած ժամանակ, նրա թշնամիներն անգամ, խոստովանվում էին, թէ անշահասէր մարդ է: Շատ ուրախալի է, որ Արիստակէս սրբազանին, նոյն իսկ նրա թշնամիների բերանում չէ յարմարվում այն ասացուածը թէ՝ մինչև չը գայ յետինը, չի յիշվի առաջինը, այլ նրան գնահատեցին նոյն իսկ իր պաշտօնավարութեան ժամանակ: Նոր եկող Մամբրէ սրբազանի մասին դեռ ոչինչ որոշ կարծիք չունենք. սպասում ենք ապագային»:

—

Ռուս լրագիրները հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ մշակվում է մի կանոնադրութիւն, որի զօրութեամբ նոր փոխատու կասսաներ հիմնելը թոյլ կը տրվի միմիայն այն պայմանով, որ կասսայի տէրը մտցնի պետական գանձարանը 30,000 րուբլի ապահովութիւն: Նոյն կանոնադրութեան կենթարկվեն և արդէն գոյութիւն ունեցող փոխատու արկղները:

—

ԱՂՍՏԱՖԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Անդրկովկասեան երկաթուղին կառավարութեան ձեռքը անցնելուց յետոյ, Թիֆլիսի վարչութեան մէջ և կայարաններում ծառայողների շտատը պակասեցրին: Այդ կարգադրութիւնը ունեցաւ այն հետեանքը, որ կայարաններում ապրանքները շատ ժամանակ են ընդունվում. որովհետև մի կշռօղը երբէք չէր կարող մի օրվայ մէջ, այնպիսի կայարանում, ինչպիսին Աղստաֆան է, մի քանի տասնեակ հազար պուդ ընդունել, մարկաներ դնել և վագօն դարսել. հէնց այդ պատճառով էլ շատ անգամ ֆուրգօնները օրերով սպասում են դատարկվելու հերթի. ապրանքները մնում են առանց վագօն դարսելու, թէև վագօն էլ լինում է: Առաւօտեան յանձնած ապրանքների կվիտանցիան գիշերը ժամը 11-ին հազիւ կարելի է լինում ստանալ. որովհետև մի «կօնտօրշչիկի» ուժից վեր է օրական բազմաթիւ կվիտանցիաներ գրել պատրաստել: Թիֆլիսի վարչութեան մէջ ծառայողների պակասեցրած լինելու պատճառով մնացած ծառայողների համար էլ գործը ծանրացել է և երբ մի որ և է գործ ունէք այդ վարչութեան հետ, մի քանի ամիսներ պիտի սպասէք մինչև պատասխան ստանաք: Հոկտեմբերի վերջերում այստեղից մէկը «նալօժնիյ պլատէժով» ապրանք է ուղարկել Թիֆլիս. ապրանքը պիտի յանձնէին տիրոջ և փողը հասցնէին ուղարկողին: Ապրանքը յանձնված է սեպտեմբերի, չը գիտենք 8-ին թէ 10-ին և, ինչ էք կարծում,—այն օր ստացած փողը, որ անմիջապէս պէտք է ուղարկէին, համաձայն օրէնքի, մինչև այսօր դեռ չէ ստացված, չը նայելով որ աւելի քան երկու ամիս է անցել: Եւ դա ոչ թէ պատահական մի բան է, այլ կատարելապէս սովորական»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՒՄԲԵՐՏՕ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱՆ ՃԱՌԸ

—

Նոյեմբերի 13-ին բացվեց իտալական պարլամենտի նստաշրջանը Հումբերտօ թագաւորի գահական ճառով: Ճշմարիտ է, այդ ճառի մէջ Իտալիայի կառավարութեան ղեկավարը խոյս է տուել արծարծել այն մի քանի այրող խնդիրները, գլխաւորապէս տնտեսական խնդիրները, բայց և այնպէս նրա ճառի մէջ մի քանի այնպիսի կէտեր կան, որոնք սփոփիչ տպաւորութիւն են թողնում և ներկայացնում են Հումբերտօ թագաւորին իբրև մի բաւական համակրելի անձնաւորութիւն: Մի առանձին ուրախութիւն յայտնելով Իտալիայի այժմեան դրութեան մասին, թագաւորն ասեց. «Վերջին երեսուն տարվայ ընթացքում Իտալիան արեց այնքան, որքան ուրիշ ազգերը միայն դարերի ընթացքում կանէին: Իմ հայրը երկրին ազատութիւն տուեց, իսկ ես, ձեր աջակցութեամբ, կարողացայ Իտալիայի բոլոր քաղաքացիներին տալ իրաւունքների հաւասարութիւն: Ներկայումս ամեն մի իտալացի մասնակցում է պետութեան կառավարութեան մէջ. այդ մասնակցութիւնը դարձել է բոլոր դասակարգերի սեփականութիւն»:

Ապա դառնալով ուղղակի պարլամենտին Հումբերտօ թագաւորն ասեց. «Ձեզ է յանձնված ուսումնասիրել այն սօցիալական խնդիրները, որոնցից ոչ ոք իրան չէ կարող հեռու պահել և դէպի որոնց անուշադիր մնալը—մեծ սխալ գործել կը նշանակի: Իմ թագաւորութեան փառքը—ստորին դասակարգերին բարօրութիւն տալը կը լինի»:

Իր ճառի վերջում Հումբերտօ ակնարկելով այն մի շարք բարենորոգումների կարևորութեան վրա, որոնք գլխաւորապէս վերաբերում են բանւորներին, դպրոցներին, վարչութեանը և այլն, անցաւ արտաքին քաղաքականութեան, և ի միջի այլոց այն միտքը յայտնեց, թէ Իտալիան պէտք է աւելի սերտ յարաբերութիւն սկսի ուրիշ ազգերի հետ, և պէտք է վերացնի այն մաքսային արգելքները, որ կան Իտալիայի և Ֆրանսիայի մէջ: Այդ խօսքերին հետևեցին բուռն ծափահարութիւններ ու գոհունակութեան ցոյցեր:

ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս 15 Նոյեմբերի:

Օրուան խնդիրը, որով կը հետաքրքրուի ամբողջ Պօլիս, առանց խտրութեան կրօնքի և ազգի, առհասարակ Մուսա պէյի դատն է: Եղեռնագատ ատեանը երկու նիստ ըրաւ, մին նոյեմբերի 11-ի շաբաթ օրը, միւսը նոյեմբերի 14-ի երեքշաբթի օրը. այդ դատով զբաղելու համար՝ երրորդ նիստ մ'ալ տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի, և հաւանական է, որ դատարանի վճիռը այդ վերջի նստին մէջ գրուի: Բայց գիտէք թէ աւագակին գործը չը վերջանար: Նոյեմբեր 10-ին սկսած դատը Մուսայի դէմ եղած ամբաստանութիւններէն երկուքին համար էին միայն. դեռ կը մնան աւելի ծանր ամբաստանութիւններ, որք պիտի ներկայանան դատարանին հետզհետէ. ընդհանրապէս կը կարծուի թէ շատ ամիսներ պիտի տևէ այս դատը:

Առաջին դատը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, նոյեմբերի 11-ին, խոնաւ, անձրևոտ տխուր օրով մը, Սթամպօլի կողմը Արդարութեան գործոց ընդհանուր դատաստանատան մէջ:

Դատարանը բաղկացած է հինգ անդամէ, որոնց երեքը տաճիկ, մին հայ, միւսը յոյն: Հայը կը կոչուի Ցարութիւն էֆէնդի Մոստիչեան, մի յոյժ երիտասարդ, թխադէմ անձ, որ միանգամայն մեր Ազգային ժողովի անդամ է: Երեք

լորը: Պատառաքաղ և դանակ միայն գործածվում է փաշայի և կամ մի որ և իցէ պօլսեցի էֆէնդիի խնճոյքի սեղանի վրա, ուրիշ տեղ ճրագով պիտի փնտրել՝ վանում գտնելու համար: Ուտելուց առաջ տան փոքրիկ տղան ասում է «Հայր մերը և ճաշակեսցուքը», իսկ երբ կերան՝ «լիութիւն»-ը, որից յետոյ բոլորն էլ անպատճառ լըւացվում են կամ տան մէջ և կամ սրբիչը թևի վրա ձգած՝ փողոցի դրան առուակի մօտ նստած: Առաւօտներն իսկ՝ եթէ անցնես փողոցներից, միշտ կը տեսնես առուակի վրա լուացվողներ, որոնք լուացվում են ամօթ համարելով նայել իսկ փողոցները (իւրաքանչիւրը իր դրան առջևի տարածութիւնը) աւլող կանանց, որոնք առուակից ջուր ցանելով՝ մաքրում են փողոցները հաջելու պէս:

Հաց ուտելուց յետոյ, «ներգիլէ» ծխողը ծըխում է, մանուկները վազում են պարտէզ կամ փողոց, կանայք ժողովում են ամեն բան և գընում են պարտէզի ցած պատերից դրացուհիների հետ խօսելու, իսկ մարդիկ ելնում են փողոց կամ թափառելու կամ Ցայնկօյների ձորը գնալու և կամ «նորատունկներ» յորջորջվող խաղողի այգիները:

Այս է ահա վանեցու կիրակնօրեայ կեանքը. փորձեր եղան կիրակնօրեայ դպրոցներ բանալ, բայց հէնց առաջին փորձին՝ երեք երիտասարդներ աքսորվեցան:

Երեկոյեանները միմեանց տուն երթալ էրգրուացիների պէս, խաղալ, պարել մինչև կէս գիշեր—այդ վանեցիք չունեն. պառկում են շատ շուտ և առաւօտեան զարթնում են փողոցներում պտըտող և եկեղեցի հրաւիրող կոչնակահարի հետ, որը վզից կախած մի տանձի տախտակ, ձեռքի փայտով ծեծում է անդադար տախտակը և պարտաւոր է իւրաքանչիւր հայի դրան՝ կանգնով երեք անգամ բաղխելուց յետոյ երգել «ժամ հրամմեցէք, բարեպաշտ, ժողովուրդ և այլն»:

Ժամերգութիւնը Վանում սկսում են գիշերվայ ժամը 4—5-ին, երբ զարնում են եկեղեցու տանիքի վրա կախված կոչնակը առաջին անգամ. այդ առաջին կոչնակահարութիւնը կոչվում է «գողի ժամ կանչել»... իբր թէ գողերը փախչում են լսելով այդ լուսաբացը աւետող կոչնակահարութիւնը: Դրանից յետոյ է, որ կոչնակահարը պտըտում է փողոցներում ու ծեծում է դըռները ու երգում *):

Որի դուռը որ բաղխվեց, տան մէջ սկսում է իսկոյն աղմուկ, որովհետև բոլորը զարթնում են և պատրաստվում են եկեղեցի երթալու. փողոցների անցուդարձը սկսում է, և այն շատ մեծ կենդանութեամբ:

Մի փոքր յետոյ անցուդարձը դադարում է, որովհետև ամենքը հասել են եկեղեցի. ահա զարնըվում է կոչնակը և իմանում ես որ ժամերգութիւնը սկսել է: Գտնուիր մի անգամ այդ ժամանակ եկեղեցում, լսիր երգեցողների քնաթաթախ մեղմ երգերը, ժողովրդեան մռմռոցը, որը ցած ձայնով երգում է երգեցողների հետ... և կիմանաս, որ ազգու բան է այստեղի ժամերգութիւնը... Մի կարծիր թէ Թիւրքահայաստանում վատ են երգում. ես քեզ մի ուրիշ նամակով կը խօսեմ երգեցողութեան և ձայների վրա և դու այն ժամանակ կը տեսնես, որ Թիւրքահայաստանում լաւ և ախորժելի են երգում. իսկ առ այժմ, որովհետև դեռ ես ուզում եմ քեզ հարսանիքների և խնճոյքների մասին ես մի քանի բան ասել, բաւ եմ համարում այսքան վերևի ասածներս:

Ցատուկ գրված հրաւիրաթղթերը խնդրում են առհասարակ, շաբաթ երեկոյեան կամ կիրակի օրը գնալ որդու հարսանիքի խնճոյքին մասնակցելու: Այդ հրաւիրագրերը զանազան տեսակ են լինում. հարուստին գրվածքը ուրիշ և աղքատինը ուրիշ: Այս օրերս ձեռս ընկաւ 1860 թւականի մի հարուստի ուղարկված հրաւիրագիր, որը այս ձև ունի: Մի թերթ թղթի վրա, մի քառակուսի կարմիր և կանաչ թանաքով գծված զարդերի մէջ կարելի է կարդալ սոյն գրվածքը: Թղթի գլխին երևում է մի մեծ Է գրված, որ Աստուծու անունն է:

Ահա ստանաւորով գրած այդ հրաւիրագրերը.

> Վսեմաշուք Շարան պէյի, քաղցրահայեաց
> տեառն իմոյ
> Գամ աւետել գհարսանիս քում ծառայի որ
> Աւետիս որդւոյ իմոյ
> Խնդրել 'ի քէն, զի հայեսցես պայծառափայլ քո գալստեամբ
> Կապել նարօտ կանաչ-կարմիր և դառերօք
> և ուստերօք
> յԵրկուշաբթի 'ի վեցերրորդ օրն ամսոյս
> յԵրեկոյեան 'ի տասներրորդ ժամու. ունիմ
> մեծ յոյս
> Զի տէրդ վսեմ, ոչ մերժեսցէ զաղաչանս
> ծառայի
> Եւ հաճեսցէ խանումովն հանդերձ գալ հարսանի
> Որ եմ ծառայ, տանն Գիլխեխտենց Խաչատուր:

Այս ստանաւորը. որը անշուշտ գրել է մի տիրացու, ասսկալով որ Շարան բէյի պէս մի նշանաւոր մարդու է գրում և դրա համար իսկ չը գիտնալով ինչ գրելը, «կանաչ-կարմիր» բառերը գրել է նոյն գոյն թանաքներով, իսկ «նարօտ» բառի կէսը կարմիրով և կէսը կանաչով և «Գէլխեխտենց Խաչատուր» բառերը սևով:

Այժմ ևս շատ անգամ կարելի է պատահել այդպէս հրաւիրագիրների:

Երիտասարդները առհասարակ գնում են շաբաթ երեկոյեանները, որովհետև այդ օրը «տագւորների» օրն է, երբ նրանք խմում, պարում և երգում են «փող»-ի «զիւֆի» ձայներով, լաւ ուտելուց յետոյ սկսում են «օյինները», որոնց մի քանիսների մասին աւելորդ չեմ համարում խօսելը:

Կան շատ տեսակ օյիններ, բայց ճարտարները սրանք են, 1) «Նատօ, նատօ, ճիճօղ», 2) Բաթմի. 3) Դաղլար գիթմի, դաղլար գէլմի. 4) Լալ օյինի. 5) փոստա օյինի. 6) Թուրա օյինի... Առ այժմ այս վերջը կը պատմեմ քեզ: Այդ խաղերից առաջինը և հինգերորդը առհասարակ հարուստների հարսանիքի մէջ են խաղում, որովհետև նոր են եկել և դեռ ևս շատ ընդհանրացած չեն, իսկ միւսների մասին գիտէ իւրաքանչիւր Թիւրքահայաստանցի:

Նատօ, նատօ, ճիճօղը խաղալու համար կարող են նստել ամենքը և շրջանաձև՝ գետնի վրա. մէկը լինում է «ուստաբաշի», առնում է ձեռքը մի մատնոց. յետոյ հրամայում է, որ միւսները ձեռքի հինգ մատները ամփոփած դնեն միւսի ձեռքի հինգ մատների մէջ և այսպէս բոլորը միմեանց, ձեռքը շօշափեն, իբր թէ մի բան են տալիս միմեանց, այդ ձևով և շարունակ եղանակով «Նատօ, նատօ, ճիճօղ» *) երգելով ուստաբա-

---

*) Կայ կոչնակահար, որ ամբողջ 2—3 ժամ ամենայն արագութեամբ և առանց հանգիստ առնելու՝ ծեծում է կոչնակը, դարձնելով շարժվող տախտակը ամեն կողմ, ուժացնելով և մեղմացնելով, ծանր և մեքենայի արագութեամբ: Կոչնակը ծեծում են երկու փայտեայ ուսերով, իսկ կոչնակը առհասարակ կախում են եկեղեցու տանիքի վրա շինված մի փայտեայ գմբէթի տակ, ուր և կանգնում է կոչնակահարը:

*) Զը գիտեմ ինչ լեզու է, բայց ասում են թէ նշանակում է՝ «ուր է, ուր է, այստեղ է»:

տաճիկներէ մին, Վասըֆ պէյ, դատարանին նախագահն է։ Իսկ ընդհանուր դատախազը կը ճանչցուի արդէն, Խալիտ պէյ անուն տաճիկ մը։

Ատեանը բացուեցաւ կէսօրին, կէս ժամ վերջ։ Դատը հրապարակային էր և ահագին բազմութիւն մը գրաւած էր դատաստանական սրահը։ Հարիւրաւոր անձինք չը կրցին ներս մտնել։

Դատաւորներու աթոռներու ետև զետեղուած էին մասնաւոր նստարաններ բարձրաստիճան ունկնդիրներու և օտար ներկայացուցիչներու համար։ Այդ օտարազգիներու մէջ էին մեծ դեսպանատուններու առաջին թարգմանները, օտար լրագիրներու թղթակիցներ։ Տեղական մամուլի ներկայացուցիչներու համար ալ յատկացուած էր մասնաւոր տեղ մը։ Սուլթանի երկու թիկնապահներ հոն էին ուրիշ բարձրաստիճան թուրքերու հետ։ Աչքի զարնող պակաս մը կար․ մեր պատրիարքարանի ներկայացուցիչները, մեր պատրիարքի փոխանորդն իր վեղարովը եթէ անդ գտնվէր, տպաւորութիւնը լաւ կըլլար։

Նախ ամբաստանիչները դատարան մտան։ Ասոնք էին՝ Գումաշ, այրի կին սպանուած Մալխասի, մնեցի Մկրտիչ Յովհաննէսեան, որդի մնեցի Յովհաննէսի, որու կալն ու յարդանոցն այրած է Մուսա-պէյ։ Ասոնք հագած էին իրենց տեղական զգեստները, ողորմելի և խղճուկ ձևով։

Յետոյ ներս բերուեցաւ Մուսա պէյ, երկու ոստիկաններով։

Մուսա փոխած է իր տեղական զգեստը․ այդ զգեստ արևելեան աւազակի տպաւորութիւն պիտի թողուր․ հագած է եւրոպական զգեստներ, բայց քրդական ճաշակով․ սև սերթուկ, գծաւոր անճաշակ բանթալոն, գունաւոր չապիկ, և գլուխը կարմիր, բարձր ֆէս մը։ Հասակը բաւական երկար․ չագանակագոյն մազեր ունի, աչքերը կապոյտ են, այլ ընդհանուր դիմագիծը ռամիկ։ Մին է այն հարիւրաւոր քիւրդ բանուորներէն, զոր ամեն օր կը տեսնենք Պօլիս և խըռօ կանուանենք։ Տարբերութիւնն այս է, որ Մուսայի դէմքը զզուելի է․ մի անգամ զայն տեսնողը ալ չը մոռնար, բայց երկրորդ անգամ տեսնելու համար պժգնութիւն կը զգայ։ Ծիծաղին մէջ տեսակ մը ճիւաղային ապշութիւն կայ, և քիչ շատ ուշադիր նայողն անմիջապէս կը զգայ, թէ արդարև մի գազան է դիմացը, բայց գազաններու էն գէշը, մարդ-գազան։ Ասիական ցած խորամանկութիւն, վայրագութիւն նկարուած են այդ ճիւաղի աչքերուն մէջ։ Եւ այդ ճիւաղները Հայաստանի վանքերնը․ հարիւրաւոր, հազարաւոր կը համրուին։

Գումաշ տիկնոջ և Մկրտիչ Յովհաննէսեանի փաստաբանն էր պ. Թընկըր Սիմօն, համբաւաւոր հայ-կաթօլիկ փաստաբանը։ Մուսա պէյի փաստաբաններն էին Խղլէթ էֆէնդի և Մէհմէտ Ալի պէյ թուրքերը։

Երբ դատաստան կը սկսի, առաջին արդիւնքը կըլլայ դատարանէն դուրս հանել բոլոր ամբաստանեալներն հանդերձ իրենց փաստաբանով, և դատավարութիւնը կը շարունակէ այնուհետև, ընծայելով այն տարօրինակ երևոյթը, որ ամբաստանեալ մը կայ, բայց ամբաստանող չը կայ․ արդէն ընդհանուր դատախազն ալ ամբաստանեալին պաշտպանն է։

Ինչու դատարանէն դուրս հանեցին ամբաստանիչները։—Գումաշ տիկինը դուրս հանեցին, վասն զի Մուսա-պէյի դէմ աղերսագիր մատուցանելէն ի վեր տակաւին հինգ օր չէր լրացած․ այդ օրինական պայմանաժամ անհրաժեշտ է, և Մուսայի փաստաբաններն յայտարարեցին թէ՝ իրենք պէտք ունեն այդ հնգօրեայ պայմանաժամէն օգտուելու։—Եթէ այդ օրինական պայմանաժամը դեռ չէր լրացած՝ ինչու ընդհանուր դատախազի կողմէ դատի կը ձեռնարկուի։

Իսկ մնեցի Մկրտիչը դուրս հանեցին, վասն զի անձնական դատախազ չէ, այլ պարզապէս լրատու մը։ Մուսայէն վնասուողը ինք չէ եղած, այլ իր հայրը, մնեցի Յովհաննէսը․ հետևաբար, քանի որ Մկրտիչ հօրը տեղ դատ պիտի վարէ, պէտք է որ հօրմէն փոխանորդագիր մը ունենայ ձեռքը, և որովհետև այդ փոխանորդագիրը չունի, հետևաբար դատ վարելու իրաւունք ալ չունի։

Մկրտչի փաստաբանը պատասխանեց թէ՝ Մուշ Յովհաննէսին հեռագրուած է որ իր փոխանորդագիրը խրկէ, բայց դեռ չէ խրկած այդ գիրը․ սակայն Մկրտիչն ալ նմանապէս անձնական դատախազ է։ Իրաւ է որ Մկրտիչ իր տուած բողոքագրի մէջ լրատու ստորագրած է, բայց սխալ բառը իր դիրքը չը փոխեր, իրաւունքը կորսնցնել չը տար։ Ինք ներկայացած է հարցաքննիչներուն առջև իբր դատախազ Մուսայի, բերանացի յայտարարած է թէ իր ապրանք կրակի տուած է և փոխարինութիւն կը պահանջէ։ Սուլթանին մատուցած աղերսագրին մէջ ինք ստորագրած է իբր դատախազ։

Բայց այս ամեն առարկութիւններն անօգուտ համարուեցան և դատարանը վճռեց թէ Մկրտչին անձնական դատախազութեան իրաւունքը յետոյ կրնայ նայուիլ, իսկ առ այժմ ինքը անձնական դատախազ չը կրնար սեպուիլ, հօրը կողմանէ ալ փոխանորդագիր չունի, ուրեմն հոն ալ գործ չունի։

Եւ Գումաշ, Մկրտիչ ու փաստաբան ամենքը միասին դուրս ելան առօք փառօք։

«Եւ առ ի չգոյէ պատերազմողաց պատերազմը չ.... վերջացաւ»։

Ամբաստանիչ չը կայ, փաստաբան չը կայ և սակայն դատը կը շարունակուի։ Ամբաստանեալ կողմը ունի իր պաշտպանը, որ է ընդհանուր դատախազը, իսկ ամբաստանիչ կողմը ոչ ոք ունի, ոչ փաստաբան մը, որ բան մը ըսէ, ոչ ամբաստանող։ Երբ Գումաշին ու Մկրտչին իրաւունք չը տրուիր դատ վարելու, ինչպէս կարելի է իրաւունք չունեցողին վկաները մտիկ ընել։

Բայց որովհետև մտիկ ըրին և դատը շարունակուեցաւ, մենք ալ կը շարունակենք յաջորդ թղթատարներով։

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Շվարցենբերգ իշխանների տունը, Պրագայում, շրջապատված է պօլիցիայով, ժողովրդի կատաղութեան դէմ այդ ընտանիքը պաշտպանելու համար։ Տան առջև խռնված ժողովուրդը թշնամական ցոյցեր է անում իշխանների դէմ։

—Լուր կայ, որ Կօբուրգեան Կլիմենտինա իշխանուհին աշխատում է տեսակցութիւն ունենալ Բրազիլիայի նախկին կայսր Դօն-Պեդրօի հետ։

—Բելգրադից հեռագրում են, որ արտաքին գործերի մինիստր Գրուիչ պահանջել է, որ Վրանիայի թիւրքաց փոխ-հիւպատոսը իր կառավարութիւնից յետ կանչվի։

—Առաջիկայ տարվայ համար բուլգարական բիւդժէտում 30 միլիօն ֆրանկ գումարի աւելի ծախս է ցոյց տուած, քան թէ նախընթաց տարիների բիւդժէտում։

—Այս ձմեռվայ ընթացքում Կրիսպի դիտաւորութիւն ունի գնալ Բերլին, որպէս զի իշխան Բիսմարկի հետ տեսնվի և համաձայնութիւն կայացնի այն քաղաքականութեան մասին, որին պէտք է հետևեն Գերմանիան և Իտալիան բուլգարական հարցի վերաբերմամբ։

—Նիւ-Եօրկից հեռագրում են, որ աֆրիկեան յայտնի ճանապարհորդներ՝ Ստէնլի և Էմին-փաշա հասան վերջապէս Աֆրիկայի այն երկիրը, որը գտնվում է Գերմանիայի հովանաւորութեան տակ։ Երկու ճանապարհորդները ծերացել են։ Էմին-փաշա հրաժարվում է որ և է վարձատրութիւններից և փառքից և նորից ցանկանում է Եգիպտոսի խեդիվի ծառայութիւն մտնել։ Ճանապարհորդները ուղևորվել են դէպի ծովափը։

—Պարիզից հեռագրում են, որ Սերբիայի նախկին թագաւոր Միլանը դիտաւորութիւն ունի մշտապէս մնալ Պարիզում և մասնաւոր մարդու կեանք վարել, հրաժարվելով քաղաքականութեան մասնակցելուց։

—Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները մեծացնում են իրանց նաւատորմը բազմաթիւ նոր նաւեր կառուցանելով։ Ծովային մինիստրութեան պէտքերի վրա հանրապետութեան առաջիկայ տարվայ բիւդժէտում նշանակված է 25,599,253 դօլլարի գումարը։

—«Times» լրագիրը լսել է, որ Կրետէ կղզու վրա վարչական նշանաւոր փոփոխութիւններ կը լինեն, և հարկերը զգալի կերպով կը քչացվեն։ Սակայն կրետացիք վճռել են մինչև վերջին կէտը պաշտպանել իրանց պահանջները։ Թիւրքիան ստիպված է զիջանել ազգաբնակութեան վճռական պահանջների առաջ։

—Գերմանիայում միտք է յղացել Բերլինում էլ համաշխարհային ցուցահանդէս կազմել։

—Արևելեան Րումելիայում վերջին ժամանակներս երևացել են աւազակային բազմաթիւ խմբեր։

—Լօնդօնից գրում են, որ սուտ են այն լուրերը, որոնք հաղորդում էին որ իբրև թէ Բրազիլիայի մի քանի նահանգներում հանրապետական նոր կառավարութեան դէմ թշնամական ցոյցեր են լինում։

—Ֆրանսիական պարլամենտին վերջին օրերում ներկայացրած են մեծ քանակութեամբ զանազան առաջարկութիւններ և օրինագծեր։

—Բերլինում լուրեր են պտտում, որ սօցիալիստների կուսակցութիւնը պատրաստվում է կատաղի կռիւ մղելու մի քանի օրէնքների դէմ։

—Կ. Պօլսից գրում են, որ Շաքիր-փաշայի փոխարէն Կրետէ պէտք է ուղարկվի մի քրիստոնեայ փաշա։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բրազիլիայի գահազուրկ կայսրը Դօն-Պեդրօ առհասարակ գեղարուեստների սիրահար էր, և աւելի գիտութեան մարդ էր, քան թէ քաղաքականութեան։ Նա միշտ մեծ ցանկութիւն է ունեցել բարեկամ լինել զանազան արտիստների, ժուռնալիստների, գրողների և գիտնականների հետ։ Այս օրերս Դօն-Պեդրօ իր մի ծանօթ իտալացի երգչից ստացաւ ցաւակցութեան հեռագիր։ Կայսրը անմիջապէս պատասխանեց․ «Իմ վիճակը Աստուծոյ ձեռքումն է։ Գեղարուեստի թագաւորութիւնը, որի մէջ դուք ապրում էք, աւելի հաստատ է, քան թէ իմը։»

*
* *

Եապօնական մամուլը վերջերս մի ահագին կռիւ է բացել եապօնացի կանանց դէմ, որոնք հետևելով նոր մօդային, ահագին քանակութեամբ լաւ երգող թռչուններ են կոտորել տալիս, որ-

---

չին մատնոցը ծածուկ միւսի ձեռքն է անցկացնում և որովհետև բոլորն էլ միմեանց ձեռքերը շօշափում են, ուստի և մէջտեղ նստողը դժուար է կարողանում իմանալ թէ մատնոցը որի ձեռքը անցաւ․ եթէ կարողացաւ բռնել՝ ինքը ազատվել է, իսկ եթէ ոչ, մատնոցը մի պտոյտ կանի և կը գայ նորէն ուստաբաշիի ձեռքը, որը «ճիճօղ» գոչելով մատնոցը ցոյց է տալիս և նորէն շարունակում․ մատնոցի պտոյտը միայն մի կողմից է սկսում միշտ և միւս կողմից վերջանում։

Բ ա թ ո ւ խաղի համար նստում են ամենքը գետնի վրա և շրջանաձև, բայց ծունկերը բարձր բռնած՝ այնպէս որ ծունկերի տակից մի բան կարողանան անցկացնել միւսին․ ուստաբաշին առնում է մի որ և իցէ իր և կողքինին է տալիս․ նա էլ միւսին, իսկ մէջտեղի նստողը պարտաւոր է բռնել, շատ անգամ ցոյց են տալիս իրան և նորից ծնկերի տակով անհետացնում․ եթէ իրը պտոյտ գործելով նորից ուստաբաշիին եկաւ՝ մէջտեղի նստողը ճակատի վրա կրելու պարտաւոր է մի սև բիծ․ եթէ գտաւ՝ կազատվի և որի մօտ որ էր իրը, նա կը բռնէ նրա տեղը։

Դ ա ղ լ ա ր գ ի թ ո ւ, դ ա ղ լ ա ր գ է լ ո ւ մի լաւ խաղ է․ ամեն մարդ պարտաւոր է մի գըլխարկ ունենալ գլխին, բացի ուստաբաշիից, որը գլխաբաց նստում է․ սկսում է միմեանց գլխի վրա մի կանոնաւոր գլխարկի փոփոխութիւն և երգում են միշտ «դաղլար գիթու, դաղլար գէլու»․ ամեն ոք պարտաւոր է թողնել առնելու իր գլխարկը և ինքը առնում է իր կողքի ընկերինը․ ուստաբաշիից է կախված ձախից կամ աջից սկսելու պտոյտը։ Այդպէս շարունակվում է մի առժամանակ և երբ ուստաբաշին գոչում է «դուր», ամեն ոք պարտաւոր է գլխին մի գըլխարկ ունենալ․ խլել չէ կարելի, այլ արագաշարժ լինել, որպէս զի գլխաբաց չը մնայ․ ուստաբաշին ինքը իսկ «դուր» ասելու ժամանակ պարտաւոր է մի գլխարկ ծածկել․ ով որ գլխաբաց մնաց՝ ծիծաղի ենթարկվելուց բացի, չոքում է ուստաբաշիի առջև, ենթարկվում է զանազան ծաղրածութիւնների և խաղը վերսկսում է։

Լ ա լ օ յ ի ն ի ն այսպէս է․ ուստաբաշին ինչ որ անէ, միւսներն էլ լռութեամբ պարտաւոր են անելու․ ուստաբաշին նախ խփում է իր կողքինի ծնկին, նա էլ միւսին և այլն, յետոյ քաշում է ականջը, յետոյ շարժում է գլուխը և այլն․ ով որ ծիծաղեց կամ խօսեց կրում է ծեծ։

Փ ո ս տ ա օ յ ի ն ի ն էլ մի լաւ խաղ է, իւրաքանչիւր մարդ ընտրում է մի քաղաքի անուն, յետոյ մէկին ձևացնում են իբր աւազակ, կապում են աչքերը, իսկ քաղաքները դէմ առ դէմ նստում են աթոռների վրա․ մէկը ասում է «փօստան գնաց Վանից Բաղէշ»․ այդ անուն կըրողները պարտաւոր են այնպէս փոխել տեղերը և միմեանց տեղը նստել, որ մէջտեղի աւազակը չը բռնէ նրանց․ այսպէս շարունակվում է․ ով որ բռնվեց, նրա աչքերն են կապում։

Իսկ թ ո ւ ր ա օ յ ի ն ի ն բ ա թ ո ւ ի պէս մի բան է, սակայն որը մի թաշկինակի ոլորվածք է, որով մէջտեղի նստողը անդադար և յանկարծակի ծեծ է ուտում, մինչև ինքը զբաղված է գտնելով թէ թուրան ուր գնաց։

Այսպիսի խաղերով մինչև լոյս զուարճանում են, երգում են երգեր, աւելի շատ հայերէն երգեր, ուտում են, խմում և երբեմն էլ լսում են մի ծաղրածուի, որը մի քանի տարի առաջ Վանի մէջ կ լ ո ւ բ բանալ կամեցող մի հօսոս պօլսեցու ձևը ստանալով՝ կանգնում է մէջտեղ և իբր թէ ճառ է խօսում․ ոտքերը լայն բաց է անում, ուղղում է քթի վրայի ակնոցը, ցուցամատը ու բթամատը միացնում է և կտրտվելով գոչում «աղնիւ հայեր... Հայաստանը ընկնելու վրա է, զէնք առէք.... ես վարժ չեմ զէնքի մէջ... ասեցէք, կեցցէ Հայաստան.... ազատն Աստուած այն օրից, երբ խաչեցաւ, չունչ փչեց, իմ հողանիւթ չինվածքիս.... աւա՜ղ և աւա՜ղ.... այո, խեղդվում եմ, արտասուքս է գալիս, ես լալիս եմ... Վիկտոր-Հախկին 1), անմահն Սաղկզ-բըռնին 2) բոլորը կը ցաւեն կոր մեր վրա.... ո՜հ, աւա՜ղ... Լօռ-Ջամս-Բրթէն 3) մեր լեզուն կը սովորի, իսկ մենք, աւա՜ղ....»

Այդ միջոցին մէկը գոչում է հօսոսին, որի անունը Տաճատ է լինում։

—Տաճատ էֆէնդի, քիւրդեր են գալիս...

Խեղկատակը իսկոյն վեր թռաւ, ակնոցները գետին ձգեց և փախաւ մտաւ մէկի ետևը ու այնտեղից գլուխը դուրս հանած՝ գոչում է․

—Շուտ, շուտ, քաջ հայեր, բռնեցէք այդ անիրաւին, բռնեցէք, ձեռքերը ոտները կապեցէք, ես կը գամ....

Սկսվում է մի խեղկատակ թատերգութիւն, քիւրդին կապում են, էֆէնդի ձևացողը վախվխելով մօտենում է, հարցնում է թէ կապերը պինդ են կապած, չը՞ կարող արձակվել․ մօտենում է հեռուից՝ վազում զանազան հայհոյանքներ տեղալով կապած քիւրդի վրա, իր անվախութիւնը գովելով, յետոյ կամաց կամաց մօտենում և վերջապէս խնդրում է ուրիշից որ քիւրդի վիզը կըտրեն.... ինքը կապած քիւրդի ոտները գուցէ թէ կարող էր կտրել....

Այսպէս լուսանում է, ամենքը փոքր ինչ քընում են միմեանց վրա թափված։ Կիրակի առաւստեան խմում են կաթ, ճաշում են և գնում են կամ պարտէզ և կամ կտուրի վրա ածելու և պարելու ու խմելու։ Երեկոյեան դէմ գնում են հարսի տունը փեսայի հետ, ուր փեսան պարտաւոր է համբուրել զօքանչի և աներ ձեռքերը և ոտքի վրա կանգնած մնալ, մինչև որ հրամայեն նստելու․ յետոյ գալիս է քահանան, պսակի մի մասը այդտեղ է կատարում, հագուստները օրհնում և ամբողջ խումբը եկեղեցի է գնում՝ կանայք կառքերով հարսի հետ, իսկ փեսան մարդոցի հետ ոտքով։

Պսակից յետոյ խնջոյքը նորէն շարունակվում է փեսայի տանը, ուր ճաշի վրա փեսան միշտ ոտքի վրա կանգնած է մնում, եթէ խաչեղբայրից հրաման չառնէ նստելու։

Գիւղերում մինչև իսկ մի խնձոր թաշկինակի մէջ դրած փեսայի բերանն են դնում և նա պարտաւոր է խնձորը բռնած մնալ, իսկ քաղաքում խնձորը փեսայի ձեռքն են տալիս՝ իբրև հարսի նշան։

Հացկերոյթի ժամանակ չափազանց ուտում են կանայք, ժամերով նստած ուտում և խօսում են։ Կերակուրները լինում են բազմատեսակ, լինում են և խմորեղէններ, պտուղ․ իսկ գինին անպակաս է և շատ է խմվում։

Զանց եմ անում մանրամասն նկարագրութիւնները, որը կարող ես կարդալ «Գիւղական հարսանիք ի Հայաստան» վերնագրով գրքի մէջ, որը Կ. Պօլսումն է տպված տարիներ առաջ։

Մի ուրիշ անգամ կը գրեմ քեզ խնջոյքների և ուրիշ սովորութիւնների մասին, որովհետև այս նամակս երկարեց։

Ասլօ

---

1) Վիկտոր-Հիւգօն. 2) ուզում է Սօլսբըրի ասել, բայց բառերից դուրս է գալիս մ ա ս տ ա կ բ ռ ն ո ղ. 3) ուզում է ասել լորդ Ջէմս Բրայս, բայց դուրս է գալիս ծ ր ի ա պ ա կ ի կ ո տ ր ո ղ բառերը, որովհետև լօռ նշանակում է ծրի, ջամ—ապակի և բրթել-կոտրել։

պէս զի նրանցով զարդարեն իրանց գլխարկները և զգեստները:

* * *

Հիւանդներ ծախելու վերաբերմամբ յայտարարութիւնները մինչև այժմ ֆրանսիական բժշկական լրագիրներումն էին զետեղվում, այժմ գերմանական լրագիրներն էլ են վարակվել այդ ախտով «Wiener Klinische Wocherschrift» լրագրի մէջ, նոյեմբերի 14-ից հետևեալ յայտարարութիւնն է տպած: «Մի երիտասարդ պսակված բժիշկ ցանկանում է համապատասխան վարձով մեծ պրակտիկա ունեցող և զբաղված բժշկից, բժշկական պրակտիկա գնել, Աւստրիայի մի որ և իցէ տեղում»: Եթէ այդ երիտասարդ բժիշկը պսակված չը լինէր մենք կառաջարկէինք նրան Թիֆլիս գալ պրակտիկայով պարապելու, անկասկած օրը տասնեակ իբր հիւանդ օրիորդներ, կը ամբակօծէին երիտասարդ փեսացու բժշկին բուքլիներ վճարելով:

* * *

Իտալիայի զինուորական մինիստրը բոլոր օֆիցերներին հրամայել է, որ ուսումնասիրեն վիրաւորեալներին առաջին օգնութիւն տալու եղանակները:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 նոյեմբերի: Այս օրերս պետական խորհրդին ներկայացնվելու է արդարադատութեան մինիստրութեան մշակած մի նախագիծ, որը վերաբերում է ամուսնական մնանկութեան:—«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ բժշկական դեպարտամենտը քննեց այն հարցը, որը վերաբերում է ժամանակաւոր ֆելդշերային և մանկաբարձուհիների դպրոցներ հիմնելուն գաւառական քաղաքներում, որտեղ ֆելդշերների և մանկաբարձուհիների պակասութիւն է զգացվում: «Гражданинъ» լրագիրը հաղորդում է, որ Թիւրքաց Սուլթանը գալ տարի, գերմանացոց կայսրին այցելելուց յետոյ, այցելելու է Պետերբուրգ և Վիէննա:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, 23 նոյեմբերի: Եգիպտոսի կառավարութիւնը Զանզիբար ուղարկեց «Մանսուրա» նաւը, Ստենլիին և Էմին-փաշային այնտեղից բերելու համար:

ՎԻԷՆՆԱ, 23 նոյեմբերի: Աւստրական մինիստրը Թոյլ տուեց բորսայում բուլղարական փոխառութեան ծախելը:

ՎԻԷՆՆԱ, 24 նոյեմբերի: Հուսսի համար արձան կանգնեցնելու նպատակով նոր չէխերի ընկած հանգանակութիւնը մեծ դիրք է ստանում. հանգանակութեան մէջ մասնակցում են հին չէխերը, չառերը և նոյն իսկ իշխան Կարլ Շվարցէնբէրգ:

ԲԵՐԼԻՆ, 24 նոյեմբերի: Կայսրը ուղարկեց Ստենլիին և Էմին-փաշային հեռագիրներ, որոնցով ցաւակցութիւն է յայտնում նրանց դէմ լարած Թակարդների համար, շնորհաւորում է վըտանգաւոր ճանապարհորդութեան վերջանալը, և ողջունում է նրանց քաղաքակիրթ հայրենիք վերադառնալը:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

„ԱՐԱՔՍ“

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԻՍԻ երկրորդ գիրքը կուղարկվի բաժանորդներին անպատճառ դեկտեմբերի վերջերին:

Բաժանորդագինն է ճանապարհածախսով 3 րուբլի, իւրաքանչիւր գիրքը առանձին արժէ 2 ր. 50 կոպէկ. Պատուէրները կատարվում են իսկոյն:

Բացված է և 1890 Թ. բաժանորդագրութիւնը: Դիմելու Ս' ПЕТЕРБУРГЪ Симеону Гуламирянцу.

1—2

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԵՐԷԹԻ ՀԱՅՈՑ ՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ԿՈՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ տանը մէջ նշանակված է աճուրդ 29-ին սոյն նոյեմբերի, առանց կրկնաճուրդի, կապալով տալու համար հինգ կրպակներ Թանդոյեանց եկեղեցու, Միխայլովսկի փողոցի վրա, 9-րդ քաղաքամասում:

Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Ներսէս աւագ-քահանայ Աբովեանց

1—2

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1889 Г

ЕЖЕМѢСЯЧНАГО ЖУРНАЛА

„СЕМЕЙНАЯ БИБЛІОТЕКА“

Редакціей „Пантеона Литературы“ предпринято, съ 1 января 1890 г., изданіе новаго общедоступнаго какъ по цѣнѣ, такъ и по содержанію ежемѣсячнаго журнала.

„Семейная Библіотека“ будетъ заключать въ себѣ: избранные романы, повѣсти, разсказы, собранія стихотвореній извѣстныхъ писателей, драматическія произведенія, путешествія и пр.

Въ каждомъ томикѣ будетъ помѣщено цѣлое произведеніе; болѣе абширныя произведенія займутъ нѣсколько послѣдовательныхъ томиковъ.

Назначеніе „Семейной Библіотеки“—доставить самой небогатой семьѣ возможность, за ничтожную плату, имѣть библіотеку избранныхъ авторовъ, чтеніе которыхъ по содержанію своему было бы для всѣхъ доступно и интересно.

ПОДПИСНКЯ ЦѢНА: съ дост. и перес. на годъ 2 р., 6 мѣс. 1 р., 1 мѣс. 25 к.

Подписка принимается: въ редакціи „Семейной Библіотеки“ въ С. Петербургѣ, Захарьевская ул., д. № 19. Книгопродавцамъ дѣлается уступка въ размѣрѣ 5%.

Редакторъ-издатель А. Чудиновъ

3—5

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԵԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ, մտնելով Կ. ՊՕԼԻՍ, ՍԱՄՍՈՆ և ՏՐԱՊԻԶՕՆ:

Երթևեկութիւնը շոգենաւերի 1889 Թւի վերջին քառորդի համար փոխված է, սկսած հոկտեմբերի 11-ից. այդ փոփոխութիւնը վերաբերվում է Բաթումից շոգենաւի դուրս գալուն, որը նշանակված է չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթ մի անգամ, փոխանակ հինգշաբթի օրերը:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ԴՈՒՐՍ ԿԸ ԳԱՆ

11	Հոկտեմբերի	շոգենաւ	«ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ»
25	»	»	«ԱՐՄԷՆԻԱ»
8	Նոյեմբերի	»	«ԱՆԱՏՕԼԻԱ»
22	»	»	«ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ»
6	Դեկտեմբերի	»	«ԱՐՄԷՆԻԱ»
20	»	»	«ԱՆԱՏՕԼԻԱ»

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան ագէնտներին.

Թիֆլիսում. պ. ԲԸՆՕԻՆ, Նախկ. Արծրունու գալէրէայում, № 14.

Բաթումում. պ. ԳԱՐԱՆԻՕՆԻՆ, Նաբերէժնայում

2—2 (ե. չ.)

ԼՈՒՍԱՅԻ „ԿՈՂՈՊՏՎԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻ“ վէպը վաճառվում է՝ Թիֆլիսում—կենտրոնական գրավաճառանոցում և Բագու—կասպեան գրավաճառանոցում: Գինն է՝ 1 րուբլի: Գիրքը ձեռք բերել ցանկացող օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել և այս հասցէով՝ Тифлисъ, Типографія канцел. Главноначальствующаго, Сергѣю Симоновичу Назарянцу.

3—10 (շ.)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՓՈԽԱՏՈՒ ԱՐԿՂԸ յայտնում է „Պրեկազի“ մէջ գրաւ դնողների տեղեկութեան համար, (ձեռքի գրաւների), որ վերջնական արտօնական ժամանակամիջոցը իրանց ստմսակների վերջանում է ներկայ 1889 Թւին նոյեմբերի 30-ին և այդ պատճառով նրանք հրաւիրվում են մինչև յիշված ժամանակամիջոցը կամ յետ գնել իրանց գրաւ դրված իրեղէնները, կամ նորից գրաւ դնել Արկղի կանոններով: Հակառակ դէպքում գրաւ դրված իրեղէնները կը ծախվեն աճուրդով:

2—3 (ե. հ. շ.)

Լոյս տեսաւ Յ. Իւսուֆեանի հրատարակութեամբ առանձին գրքոյկով

ԵՆԻՉԵՐԻ

(Թիւրքահայերի կեանքից)

Գրեց Վ. Փափազեանց

(Արտատպած „Մշակ“ լրագրից)

Գինն է 5 կոպէկ:

3—5

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1890 Г.

(ТРЕТІЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ)

„ПАНТЕОНЪ ЛИТЕРАТУРЫ“

ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ИСТОРИКО-ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛЪ.

Въ предстоящемъ году „Пантеонъ Литературы“ будетъ издаваться по прежней программѣ и при участіи прежнихъ сотрудниковъ.

Въ числѣ произведеній, предназначенныхъ къ помѣщенію въ первыхъ книжкахъ журнала, назовемъ слѣд: 1) Полное собраніе сочиненій Василія Петровича Боткина, автора „Писемъ объ Испаніи“ и пр., 2) Поэмы Оссіана, перев. съ примѣч. и предисловіемъ Е. В. Балобановой, 3) Письма темныхъ людей, перев. А. И. Кирпичникова, 4) Чосеръ, Кентерберійскіе разсказы, перев. М. И. Кудряшева, 5) Аріосто, Неистовый Роландъ, поэма, перев. С. Ф. Уварова 6) Л. Н. Майкова, Матеріалы для біографіи Вал. Н. Майкова, 7) М. Гюйо, Современная эстетика, и мн. др.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: Съ дост. и перес. на годъ. 8 р., 6 мѣс. 5 р., 1 мѣс. 1 р.,

Выписывающіе „Пантеонъ Литературы“ за 1888 и 1889 гг. уплачиваютъ: за всѣ три года—20 р., за два года—15 р. Разсрочка платежа—по соглашенію.

Подписка принимается: въ редакціи журнала „Пантеонъ Аетературы“ въ Спб., Захарьевскакя, д. 19, а также въ книжныхъ магазинахъ „Новаго Времени—въ С.-Петербургѣ, Москвѣ, Харьковѣ и Одессѣ. Книгопродавцамъ дѣлается уступка въ размѣрѣ 5%.

4—5 Редакторъ-издатель А. Чудиновъ.

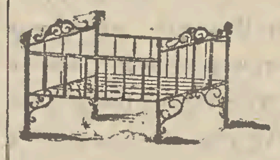

ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ

(ԹԱՄԱՄՇԵՎԻ ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱՅՈՒՄ)

Անգլիական մահճակալներ, Թամքեր, ամաններ, կարպետներ, սապոն, գրչահատներ, մկրատներ, ածիլներ, մատուցարաններ, պատրոններ, գիլզաներ (3 ր. հարիւրը) կլէնկա, արտաքնոցների համար Թուղթ, գլխի և շորերի վրձիններ, բիսկվիտներ, Թէյ, Թէյամաններ, գրիչներ, մազերի վերանորոգիչ Մակ-Մաստէր և այլն:

4—10

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1890 ГОДЪ НА ЖУРНАЛЪ

„МЕДИЦИНСКАЯ БЕСѢДА“

ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ А. Х. САБИНИНА.

ГОДЪ IV

«Медицинская Бесѣда» имѣетъ цѣлью знакомить общество, черезъ посредство общедоступныхъ статей, съ современнымъ направленіемъ врачебной науки и съ желательною постановкою врачебнаго дѣла. Земскіе санитарно-медицинскіе вопросы, статьи по общественной и частной гигіенѣ, статьи по различнымъ отраслямъ врачебной науки, школьная гигіена, аптечное дѣло, статьи по различнымъ отраслямъ естествознанія, врачебно-бытовые вопросы, врачебныя замѣтки и хроника, библіографическій отдѣлъ, историческія свѣдѣнія и замѣтки—вотъ основная часть программы журнала. «Медицинская Бесѣда», имѣя обширную, разностороннюю программу, будетъ служить, какъ и въ прошлыхъ годахъ, въ одинаковой степени интересамъ врачей и публики.

«Медицинская Бесѣда» выходитъ два раза въ мѣсяцъ (24 номера въ годъ), каждый рызъ въ объемѣ до 2-хъ печатныхъ листовъ.

Цѣна за годъ пять рублей, съ доставкой и съ пересылкой. Фельдшера, фельдшерицы, акушерки и сельскіе учителя платятъ 3 руб, въ годъ съ доставкой и пересылкой. Подписка отъ нихъ принимается только въ конторѣ журнала.

Подписка принимается: въ Воронежѣ, въ конторѣ журнала (1-я Острогожская, д. Мюфке) и въ книжномъ магазинѣ В. В. Юркевича (Больш. Двор. ул., домъ Адлеръ), въ С.-Петербургѣ: въ книжномъ магазинѣ К. Л. Риккера (Невскій, № 14), въ Медико-Хирургическомъ магазинѣ Н. П. Петрова (Выборгская сторона, Нижегор., № 17); въ Москвѣ: въ книжномъ магазинѣ А. А. Карцева (Фуркасовскій переул., д. Обидиной) и въ конторѣ Н. Печковской (Петровская линія); въ Орлѣ, въ публичной библіотекѣ «Орловскаго Вѣстника»; въ Самарѣ, въ конторѣ редакціи «Самарской газеты»; въ Астрахани, въ Прикаспійскомъ магазинѣ, г. Рослякова, въ Оренбургѣ, у г. завѣдующаго библіотекой при Казенной Палатѣ. 2—4 (2 ն. 2 դ.)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—11¼—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի ց. և սիֆիլիսի (վիրաբուժ. և ատամացաւի)
ԱՐՏԵՄԻԵՎ—12—1 ժ. երեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի, կանանց ց.
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց. բացի կիւրակի:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԳԱԴՕՄՍԿԻ—5½—7 ժ. կաշուի ցաւերի և սիֆիլիսի.
ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5½—6½ ժ. ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրոտերապիա):
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—7—8 ժամ.

Հիւանդանոցումն են մանկաբարձուհիք՝ Երեանցեան և Արտաղեան:
Ճար—50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Հիւանդանոցի փոխ-վերատեսուչ ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ

Дозволено цензурою, Тифлисъ 24 Ноября 1889 г.

Типографія Канцеляріи Главновач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.